

LISZKA JÓZSEF

Regensburgi naplók

2.

2015

2015. 6. 23. (Regensburg–Leoprechting)

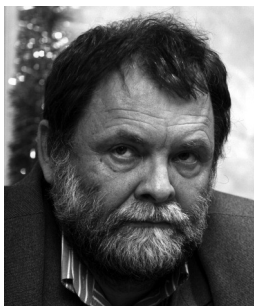
Nemrég érkezünk meg, kutya fáradtan Hartingerékhez: már bejutni a házba is kisebb kaland volt. Kulcs van persze mindegyik szomszéd-ban, de tíz óra bőven elmúlt, nem szerettük volna őket ekkor már zaklatni, ezért a katasztrófa-forgatókönyvre fanyalodtunk: az éj leple alatt, Icu mobiltelefonjával világítani próbálva behatoltam a fás sufni-ba, ahol (magam is meglepődve) viszonylag gyorsan meg is találtam a harmadik pótkulcsot. Úgyhogy most bent vagyunk ugyan, de leg-alább annyira fáradt is, hogy tehát mára ennyi.

2015. 6. 24. (Regensburg–Leoprechting)

Délelőtt, nappali fényben (miután a szomszédból elkértem a nekünk szánt kulcsot) visszaraktam a fás sufni-ba a helyére a rejték-kulcsot. S most látom elképedve, hogy volt ott sarokba támasztott kasza, vas-villa, minden... Ezeket az este sötétjében nem is regisztráltam, s órangyalomnak köszönhetően nem kerültem velük sem kontaktusba, sem konfliktusba...

És akkor most még vissza Freiburgba, illetve a tegnapi utazásra!

A konferencia üdítően tanulságos volt, Michael nagyon jó moderátornak bizonyult, az előadások persze, mint mindig, vegyesek: ilyenek is, olyanok is. Icuval meg voltam elégedve: jó prezentációt készített és az egészet nagyon frappánsan vezette fel. A hatalmas érdeklődést kiváltó referátumát, illetve az annak keretében röviden bemutatott könyvét is méltatva Hans-Werner Retterath, a freiburgi intézet igazgatóhelyettese elmondta, hogy a szerző imponálóan komplex módon közelítette meg kutatási témáját, s amit példa nélkülinek tart, az az idő-beli változások évek hosszú során át történő nyomon követése és rögzítése. Ezáltal egy jelenséget nemcsak a különféle források (újsághírek, levéltári források, interjúk valamint megfigyelés) alapján sikerült komplex módon bemutatnia és értelmeznie, hanem a folyamatosan bekövetkező változásokat is rögzítenie. Azt hiszem, jobban örültem ennek a hozzászólásnak, mintha rólam mondta volna el. Jómagam, érdeklődésre reagálva, röviden bemutattam az Etnológiai Központot, annak is első sorban a szakrális kisemlékekkel és életmódváltozásokkal kapcsó-

latos programjait, publikációit. Utána kis fogadás, ami jóízű, aztán egyre jó ízűbb, a végére pedig nótázásba (Simon András volt az előénekes és a kórus is egy személyben), majd kakofonikus hangzavarba torkolló beszélgetéssé alakult. Borocska mellett, persze. Először, értelemszerűen, még nagyobb társaság volt, majd egyre fogytunk, s végül négyen, Csilla és Michael, valamint András és jómagam zártuk a házat.

Egy budaörsi származású nyugalmazott tanítóval, Ritter úrral beszélgetek hosszasan az úrnapi körmenetek virágszőnyegeiről. Ezeket dokumentálja nagy hozzáértéssel. Meséli, hogy a magyarországi németekkel kapcsolatban azt tartják, mindenütt csinálják ezeket a pompás virágszőnyegeket (amelyek néhány órát élnek mindössze, majd a pap szépen beléjükgázol), de ez csak azért van, mert az első, aki alaposan leírta, Rudolf Hartmann, annak idején (1930-as évek) Budapestről kiindulva egy olyan helyre ment, ahová volt HÉV-járat... (mondja Ritter úr, s most jut eszembe: Budaörsre nem is jár HÉV), szóval, mivel az volt neki a legkényelmesebb, azt írta le, s abból általánosított a magyarországi németekre.

No, ennyit a tudománytörténeti pletykákról.

Ma délután bementem a városba (Icu egész nap ott kószált), weltenburgi barna sör a dómmal szemben, a Heuport teraszán, majd, a hátamat a dóm falának támasztva, sütkérezés, olvasás. Bernhard *Ja* (igen, a címe annyi, hogy *Igen*) című könyvébe kóstolgattam bele. Az első három oldalon, amit a szikrázó napsütésben, hunyorogva el bírtam olvasni, az író még nem jutott el az első mondata végéig. Nem lesz strandolvasmány, viszont annál nagyobb nyelvi élvezet, az már látszódik... Némi szempihentetés után szintén belenyaltam Peter Hahne tárcagyűjteményébe (*Rettet das Ziguener-Schnitzel!*), amely a németek hétköznapi agyamentségeit pellengérezi ki: politikailag korrekt-e cigánypecsenyéről beszélni? Azt hiszem, nem csak időtlenek, hanem nemzetközi is ezek a problémák, amiket a neves publicista (vitrioltól nem mentes) tolla végére vesz. Miközben ott úgy elvagyok magamnak a dóm bejáratánál, folyamatosan érkezik a lassan kezdődő orgonakoncert közönsége, s mivel az ajtó zárva, s talán mert az én zongora-billentyű motívumos hószentágerem (Icu hozta Dublinból) miatt valamiféle rendezőnek vagy művészfélének gondolnak, mindenki tőlem szeretne ilyen-olyan felvilágosítást kapni a koncertet illetően.

A Pustetnél megkérdeztem, hogy vannak-e zenei cédéik (aláhúzza ez a buta gép a cédét, s azt javasolja, hogy javítsam cédákra. Hm...), szóval, hogy vannak-e zenei kompakt lemezeik is? Az elárusító azt mondta, hogy kizárólag klasszikusok és dzsessz... Nagyszerű, válaszolom, akkor Konstantin Weckerjeik egészen biztosan vannak, hiszen ő már klasszikus. Nem értette a viccet, de utánanézett: valóban vannak Wecker-lemezeik, tehát nem is voltam annyira vicces. Ezek szerint tényleg klasszikus. Vagy dzsesszes...

2015. 6. 25. (Regensburg–Leoprechting)

Icu tervezte, hogy Walterékat gulyással és almatortával várja. Ma reggel, felébredve, úgy döntött, hogy ez mégiscsak túlzás: almatorta törölve. S mondja: így tud az ember örömet szerezni magának. Valamit betervez, aztán nem csinálja meg. S ettől úgy felszabadul... Igen, a nyomasztó feladatokról való megszabadulásnak ez is egy formája. Meg

aztán a tervezésben szerintem is maximalistának kell lenni, akkor az eredmény többé-kevésbé még mindig elfogadható lehet, s közben – ha valami részfeladatot elengedünk – még felszabadultnak is érezhetjük magunkat.

Reggel bevásárlás (ami Icu reszortja, lényegében nem is tudok, s éppen ezért nem is nagyon akarok bebeszólni), vettem egy *Die Zeit*ot. Noha, folyamatosan figyelemmel kísérem az online-kiadást, de az egyrészt tartalmilag sem ugyanaz, másrészt meg újságot olvasni igazán csak papírra kinyomtatva, kézben tartva lehet. Illetve: tudok. Igaz, a *Die Zeit*, a maga méreteivel előbb-utóbb elzsibbasztja a kezét, de akkor is. Egy kis kávéházba telepedtem le, s belekóstolgattam a fél kilónyi nyomdatermékbe. Helmut Schmidt (aki, jut eszembe, nem itt olvasom, kilencvenvalahány éves; közben láncdohányos, az egyetlen német, aki a televízió-stúdiókban is cigarettázhat, és saját bevallása szerint sosem volt egészséges), szóval Helmut Schmidt írása a görög válságról, menekültkérdésről. Nem is az az érdekes (persze az is!), hogy konkrétan mit mond, hanem az, *amilyen hangnemben* az egykori szociáldemokrata kancellár a mostani kereszténydemokrata utódjáról beszél. Istenem, ha tájaink politikusaiiban az efféle kulturált magatartásnak, intelligenciának legalább a töredéke meg lenne! Illetve annak képessége (és akarása), hogy az ország és nem egy párt, horribile dictu: a saját érdekeit szem előtt tartva hozza meg döntéseit, nyilatkozzon másokról. Tényleg a *naptalan Kelet* vagyunk a németekhez képest is.

Aztán egy felmérés eredményei és a kapcsolódó kommentárok arról, az olvasók mily mértékben nem hisznek a médiának. Ami azért elgondolkodtató, hiszen nem volt olyan kérdés, ahol a kételkedők száma az ötven százalék alá csökkent volna. Sőt, általában hatvan fölött mozgott. Ez a közhangulat egyszer pedig robbanni fog...

Lengyel Zsoltnál a Magyar Intézetben egy fickóval futottam össze (Brenner Koloman), aki valahonnan borzasztóan ismerős volt, de nem tudtam hova tenni. Végül (jellemző módon) nem nekem, hanem neki esett le a tantusz: amikor a különféle tárgyalások arról zajlottak, hogy Pestre mennék tanítani, néhány menetben ő is jelen volt. Magára vállalta, hogy ő volt akkor a „csúnya ember” (most bevillant, lehet, hogy ma volt őszinte?), amire én: á, dehogy, volt ott egy csúnya asszony, a Kratochvilné, ő tett nekem keresztbe. Aztán a fene sem tudja, ki torpedózta meg a már simának látszó ügyet... Illetve hát sejtem.

Még lefekvés előtt néhány mondat. Gulyás, majd finom fehér szárazbor mellett kellemes beszélgetés Walterékkal a teraszon. Thomas Bernhardról inkább Ursulával cserélünk véleményt, aki csodálkozott rajta (miért?), hogy olvasom, s ráadásul németül. Kiderült, hogy Dorothy, a lányuk (aki a bécsi Burgtheater színésze) több Bernhard-darabban is játszott.

Ha egy szót kellene ideírnom, ami Walterrel kapcsolatban elsőre az eszembe jut, akkor az *arányosságot*, a *mértéket* mondanám (lám, én meg ebben is ilyen mértéktelen vagyok, a mondat elején egy szóról beszélek, de egy sorral odébb már kettőt írok). Példaértékű az élete, életük. De most csak maradjunk nála (ami persze nem független Ursulától, aztán az egész családtól sem). A néprajz professzora, a passai néprajzi tanszék megalapítója, több mint két évtizeden keresztül vezetője, több meghatározó monográfia szerzője, de nem szobatudós. Életét nem töltötte (s most, hogy nyugdíjba ment, pláne nem tölti) ki a tudomány. Szőrmentén jelenleg is foglalkozik vele, hébe-hóba elvállal egy-egy előadást, néhány tudományos grémiumnak még tagja, de életét inkább

a családnak, az unokáknak szenteli. S így volt ez korábban is. Apjától, aki asztalos volt, a mesterség csínját-bínját elsajátította, otthon gyakorlatilag minden famunkát ő csinál meg. Tüzelő kiegészítésként a közeli, Thurn und Taxis-erdőből évente vásárol fát, amit ő maga dolgoz föl még a helyszínen, szállít haza stb. (Tavaly nyáron mesélte nevetve, hogy az erdész, amikor kijelölte a számára kivágható fákat, valami félreértés következtében dupla annyit osztott ki neki. Hát, ő meg – igaz, majd beleszakadt – de feldolgozta az egészet. Nota bene: udvaruk most is tele van ölfával). Közben rendszeresen kerékpároznak, korábban minden évben Franciaország egy-egy régióját pedálozták körbe, nyaranta több mint ezer kilométert letekerve. Két fiúunokájukkal három esztendeje elhatározták, hogy a Duna forrásától lebicikliznek a Fekete-tengerig. Részletekben persze. Eddig megvan a Donaueschingen–Ulm, illetve az Ulm–Regensburg szakasz. Vidáman mondják, hogy nyolcvan éves korukig éppen eljutnak Komáromig. Nota bene: Walter az idén lesz hetvenöt! No, szóval a szememben afféle reneszánsz ember (ja, azt még nem is írtam, hogy különféle hangszereken is zenél), s az ilyent csak csodálni tudom. Valami hasonló szeretnék lenni, ha újra kezdeném...

De hát nem kezdekem.

2015. 6. 27. (Keszegfalva)

Éjjel egy óra után érkeztünk meg úgy, hogy este nyolckor még Passauban voltunk. No, de sorjában. Noha meg voltam arról győződve, hogy Deggendorfban már jártunk (és semmiféle lélegzetelállító élményekben nem volt részünk), Icu'n úgy láttam, hogy ragaszkodna hozzám, hát bekanyarodtunk. Nos, itt sem emlékszem semmire korábról (valami hatalmas kastély dereng bennem, de az is lehet, hogy azt nem is ott láttuk), viszont annyiban igazam volt, hogy lényegében valóban felejtető a város.

Aztán, Walterék tanácsára Niederaltaich. Hatalmas kolostorkomplexum, ahol a római katolikus és a görög keleti (ortodox) felekezet egymás mellett működik. A Szent Péter és Pál (mellesleg gyönyörű!) kései barokk templomot is felváltva használják. A természetes fényvel való rafinált megvilágítás újabb csodája. Az építészeti megoldás alapján az Asam fivérek munkájának gondolnám, de semmilyen utalást nem találok rá. Vélhetően „csak” valamilyen követőjük követte el ezt a templomot. Éppen a helyi egyházi gimnázium növendékeinek egy koncertje volt készülőben, lett is volna kedvem megvárni, de ha ezt megtesszük, akkor még mindig úton vagyunk.

Niederaltaichból a Duna mellett lefele csorogva értünk Passaubá, már négy óra után. A Peschl sörfőzde teraszán megebédeltünk: kitűnő csülök, még kitűnőbb helyben főzött barna sörrel (gondoltam is, hogy valamelyik ital-nagykereskedésben veszek belőle néhány üveggel haza, de kisült, hogy csak oly kis mennyiségben gyártják, ami az éttermükben, sörözőjükben el is kel). Apró megfigyelés: a pincér (decens öregúr, számomra az *igazi* pincér), amikor épp eljövőben voltunk, sztaniolpapírba csomagolt uzsonnáját fogyasztotta. Nem a konyhai készletre járt tehát rá, hanem otthonról hozta az elemózsiát! Jut erről eszembe szegény Kis Béla egy története: egy ismerősük Németországba ment férjhez, a férj egy villanykörte-gyárban dolgozott. Egyszer kiégett az egyik égőjük, s mondja a német férj: holnap kell venni újat. Erre az asszony: megbolondultál, ott dolgozol, hozzád szépen. A német először még erősködött, hogy ez mégsem járja, végeredményben azonban a magyar asszony megtanította őt lopni.

A Peschl-terasz után némi kódorgás (*einfach schlendern*), majd a Pustet könyvesboltban sikerült megvennem Fritz J. Raddatz naplójának első, ezer oldalas kötetét. A Ludwigstraße végén egy kávézó teraszán telepedtem le, hogy megvárjam a külön csatangoló Icut. Közben belekezdtem a Raddatz-naplóba, no, de valóban alig tudtam leten-

ni. Úr Isten! Veszélyben van a *Blechtrommel*, amit kínnal-keservvel, inkább tisztességből akarok most már befejezni. Már nagyjából a háromnegyedén túl vagyok, s akadnak benne tényleg sziporkázóan lebilincselő, jó részek, de az egész számomra mégiscsak vonatott, nehézkes. Lehet, hogy a lengyel posta körüli harcokról szóló fejezeteket, vagy a döglött ló fejével való angolnahalászás leírását egyszer még elolvasom, de az egészet egészen biztosan nem.

No, de a Raddatz-naplóból csak ideírok valamit. Azon tűnődik, hogy miután egyik barátja a másik barátja egy könyvről milyen cinikusan, ironikusan beszélt, aztán ez a lesajnált barát másnap azzal dicsekedett neki, hogy ez a másik milyen szép szavakkal dicsérte a munkáját, hogy vajon ezek a háta mögött órála vajon miket hordhatnak össze. Ismerős, nagyon ismerős szituáció. Hányszor, de hányszor kerültem már hasonló helyzetbe, hányszor gondoltam ezt én is végig! Aztán mégis elhiszem mindenkinek azt, amit éppen mond. Javíthatatlan idealista vagyok...

...és most folytathatnám Weckerrel (mert – ala Esterházy – mindig mindenről az észbe jut valami), azzal, amit idealizmusról meg korrupcióról fogalmazott meg oly szépen a *Willy* legújabb, talán ötödik, az autóban, hazafelé hallgatott verziójában. De nem folytatom. Erről majd máskor.

2016

2016. 7. 18. (Regensburg–Leoprechting)

Tegnap egy kis passauai megállóval, délután megérkeztünk Walterékhoz. Jójú beszélgetés, majd egy nagy séta vacsora előtt.

Ma a szokásos weltenburgi túránkat abszolváltuk. Fura módon, a derekam érezte meg a sok gyaloglást. De nagyon jó volt, s jó lenne még sokszor megtenni tudni... Walter hívta fel a figyelmemet a templom kupolájában található, lentről alig látható freskóra, amely a Szent György által megölt sárkányt mutatja, amint éppen vért hány, s a vérben különféle antik alakok, szobrok láthatóak. Vajon mit akart a festő ezzel szimbolizálni? Hiszen az egyik Asam által a 18. század elején készült a kép, s ebben az időben az antikvitáshoz való viszonya a kereszténységnek már nem a pogányság elleni harcot jelentette... Nagyon nehezen figyelhető meg ez a szimbólum, s képet is csak töredékeset sikerült róla vásárolnom.

2016. 7. 19. (Regensburg–Leoprechting)

Bálint is, Klamár Zoli is írja, hogy meghalt Somló. Úgy látszik, ez már csak egy ilyen év: halnak meg az emberek körülöttem: Kertész Imre, Esterházy, most Somló... Nem állítanám, hogy ő volt a kedvencem az LGT-ből, de mindenképpen nagy egyéniség, egy (?) generáció életérzéseit kifejező zseniális zenész volt. És nélküle az LGT sem lett volna LGT. Ahogy most belegondolok, hogy ő is elment, még a kezem is elkezd reszketni... Nem szeretném most önmagamot sajnálni, de ha valaki itt hagy bennünket, meghal, lényegében mindig önmagunkat siratjuk. Életem egy újabb fontos része vált immár emlékké. Ezentúl mindig permanens gyász lesz? Érthető, hogy az öregasszonyok annak idején miért hordtak fekete ruhát: ebben az életkorban a gyász folyamatosan aktuális.

Heuport. Nem tudom hányszor ültem már itt, szemben a dómmal, estefelé, amikor a nap oly gyönyörűen világítja meg a homlokzatot, iszom a weltenburgi barokk (miért barokk?) barna sört, s élvezem a látványt. Igen, még az életet is. Közben egy kerekesszékekben ülő szikár férfit tol el előttünk a felesége (?), s közben, nagyokat nevetve beszélgetnek. Sírnom kell. Istenem, amikor úgy (semmisségek miatt) magamba roskadok, olyankor kellene ezt a párt magam elé idézni! Mögöttük a káprázatosan megvilágított dómmal, kezemben egy korsó weltenburgival...

2016. 7. 20. (Regensburg–Leoprechting)

Graffiti: *wer ist „man“?* Hm, hogy is lehetne ezt magyarul mondani? Merthogy a „man” általános alany. Kik azok az emberek? Biztos nem. Azt hiszem, ezt csak körbeírni lehet.

Valamelyik nap, alighanem, amikor Weltenburgban voltunk, valami konkrét dolog, kifejezés kapcsán eszembe jutott, hogy a szavaknak van akusztikájuk. Nem mindegy, hogy milyen (szöveg- és emlékezet-) környezetben használjuk őket. Van egy szó, amit korábban, ha kimondtam, egészen mást (vagy majdnem egészen mást) jelentett, mint most, mert közben vele kapcsolatban valamit megtapasztaltam, ami egy egészen más szövegösszefüggésbe tolta. Mindez Esterházy olvasása közben jutott most az eszembe (nem erről, csak valami ilyesmiről ír), de hogy mi volt az a konkrét és (emlékszem!) nagyon jó példa, hát, az most nem jut az eszembe...

2016. 7. 21. (Regensburg–Leoprechting)

Tegnap, a címe okán (*Lerne lachen ohne zu weinen*) megvettem egy Kurt Tucholsky-kötetet. 1931-ig írott tárcáit, hírlapi cikkeit tartalmazza (abban az évben ez így, ezen a címen meg is jelent). Lényegében nem az, amire számítottam. De mit is vártam tőle? Talán valami választ, viselkedési útmutatót? Hogy tudjak sírás nélkül nevetni? Ezzel nem azt akarom mondani, hogy megbántam a vásárt, hiszen nagyon is időszerű a kötet: Hitler fellépése előtt milyen bátran és hangosan figyelmeztet a náci-veszélyre, s mi haszna? Európa ma ismét abba az irányba tolódik, elővehetjük Tucholskyt, jöhetnek új tucholskyk is, a társadalom jobbra tolódása, tartok tőle, megállíthatatlan. És ha innen nézem, bizony nagyon is fals a cím: az egészen sírás nélkül nem lehet nevetni. Főleg Auschwitz ismeretében.

2016. 7. 22. (Regensburg–Leoprechting)

Hogy el tudnám így képzelni az életet: minden héten megvásárolni a *Die Zeit*ot, beülni egy kávéházba, átlapozni, olvasgatni, ízlelgetni... Ahogy most is, benne Nádas Péter gyönyörű Esterházy-nekrológiával. „*Man braucht ja vom anderen bei Weitem nicht alles zu wissen. Wer darauf pocht, erfährt eventuell zu viel. Und darf dann nicht davon sprechen, ja, am besten formuliert er es nicht einmal für sich selbst.*” Szóval ilyesmiket ír, s ezek már túlmutatnak Esterházyra, meg sok minden másra. Fontos életbölcesség ez, lényegében, *amit nem lát a szem, attól nem fáj a fej* (szív) mondás szofisztikáltabb megfogalmazása. Meg nekem is sok mindenre (visszamenőleg és előre tekintve) megerősítés, illetve figyelmeztetés (vagy óvás?).

Céltalan lödörgés a városban: Regensburg újabb és újabb arcai. Azon tünődöm, amit a legutóbb Vilikovskynál olvastam, hogy egy olyan fotóalbumot kellene Európa nagyvárosairól készíteni, amelyben nem a híres építmények szerepelnének, hanem a város lakóinak jellegzetes portréi. No, de honnan lehet tudni, hogy ki a *jellegzetes regensburgi* stb.

Ülünk egy kávézóban, s Icu mondja, hogy *azon gondolkodom... Min is gondolkodom?* Szóval azon gondolkodik, hogy min gondolkodik. Igen, olykor én is így vagyok ezzel...

Csak szavak, szavak, gyakran mondjuk ezt lekezelően, miközben a szavak mögött fogalmak, események, érzések, emlékek vannak. Egy-egy szó regénynyi történések sorát tudja előhívni az ember agyában. Meghallok egy szót, s a múlt(am) egy-egy szelete, akár egy filmbejátszás, jelenik meg előttem. Amikor ezeket a gondolatokat kezdtem leírni, akkor éppen azt hallottam a szomszéd asztalnál, hogy *lass es dir schmecken*. Emlékszem, mikor hallottam először a jó étvágyat kívánásnak ezt a formáját, s eszembe ötlük, hogy egy ideje nem... S mikorra ideérek az írásban, hallom, hogy *bay, bay...* Ez is előhív bennem valamit, valakit, s ezt így folytathatnám, hiszen, ha azt hallom, hogy *feketekávé* (hiába nem palócosan) Icu jut bárhol az eszembe, ha azt, hogy *gomb*, Kéri Zita, a *Labertasche* kapcsán egy Bad Kissingen-i, hajnalba nyúló beszélgetés, az *inas* szó hallatán szegény apósom, és így tovább. S mindegyikhez kapcsolódik egy-egy kisebb történet, filmbejátszás.

Ha az embernek valakije meghal, akkor viszonylag hosszú ideig reggelente arra ébred, hogy újra és újra szembesül a szeretett rokon elvesztésével. Aztán (ha csak nem temetetlen halottról van szó), ez a fájdalom fokozatosan tompul, majd egyszer (talán) el is múlik. Jut eszembe, Apám halála után még hónapok múltán is olykor bevillant ezzel-azzal kapcsolatban, hogy na, majd megkérdezem erről őt. Aztán újra és újra rá kellett döbbenem, hogy bizony *őt már* soha többé nem tudom megkérdezni. És lassan elengedtem. Noha olykor még mindig álmodom vele.

A Pustetnél súlyra (!) árusítják a könyvet (a régebbi kiadásokat, persze), egy kiló könyv négy euró. Rájuk se nézek. Mindez annyira megalázó számomra és a könyvek (szerzői) számára is, hogy ezzel nem vagyok hajlandó foglalkozni.

A Heuport teraszán ülünk, szemben a szépen kivilágított dóm, előttem egy weltenburgi barna, Icu előtt tiroli rétes, s ekkor, kézen fogva egy tízéves forma szép leánykával felbukkan egy sötét bőrű fiatalember, kezében egy műanyag pohárral, s koldul. Én elegánsan félrenezlek (!), Icu dob valami aprópénzt a poharukba. Miután elmentek, döbbenek rá, hogy mennyire megalázó módon viselkedtünk. Nem tudom, kik lehettek, akár szélhámosok is, de ha már adunk, akkor először is illene rájuk mosolyogni, a kisleány fejét megsimogatni, valamit kérdezni, mondani nekik, s úgy segíteni. Valószínűleg többet jelentene ez számukra, mint a pohárba vetett egy-két euró. Valamilyen okból (gazdasági, háborús, teljesen mindegy) idejöttek, a jobb élet reményében. S akkor látják itt a város teraszain *dőzsölő* európaiakat, s azt is nagyon gyorsan fölfoghatják, hogy soha nem fognak annál az asztalnál ülni, ahol akár mi, szegény kelet-európaiak is ülhetünk... S akkor még nem is jártak az első emeleten, az illemhelyen, ahol kellemes zene szól, minden illatos, van kézbalzsam, papírtörülköző stb. Ha belegondolunk, nem lehet csodálkozni, ha némelyiküknél elszakad a cérna.

Alig hogy mindezt most leírtam, értesülök róla, hogy Münchenben nagy lövöldözés volt, nyolc vagy kilenc halott, a várost hermetikusan lezárta a rendőrség, gyakorlatilag szük-

ségállapot van. Nem tudni még, hogy ki lövöldözött, de mindegy is. Az efféle terrortámadások mindenkinek segítenek, csak a szerencsétlen menekülteknek nem. Úgyhogy velük összefüggésbe hozni mindezt, badarság. Az is elképzelhető, hogy éppen a menekültellenes „európaiak” szervezik, pénzelik ezeket a vérengzéseket. Nekik lenne rá okuk, a menekülteknek nem. Ők egyszerűen jobban, békességben szeretnének *valahol* élni. Különben meg a fene tudja...

2019

2019. 6. 5. (Keszegfalva)

A laptopról mostanra (éjjel kettő van) sikerült (ahogy azt nagyobb utak előtt mindig meg szoktam tenni) lementeni a dokumentumaimat. Közben, a Barthes hagyta úrben, mint rendesen, kétségbeesve kapkodva, az Icu által Somorjáról hozott Rilke- és Rimbaud-köteteket lapozgattam (Rilke *Schlafliedjének* Nemes Nagy Ágnes által, *Altató* címen magyarított, gyönyörű változata!), majd Kosztolányi Ádám kötetébe (*Keserű nevetés*) kaptam bele, továbbá egy kis Závada (utóbbi a Potsdamba küldendő tanulmányhoz)... szóval, így... És most megyek aludni.

(Regensburg–Leoprechting) Még odahaza, indulás előtt, Icu készülődésére várva, beleolvastam Bölöni Farkas naplójába. Benne is feledkeztem volna, ha nem kell indulnunk. Majd még visszatérni hozzá...

Tudj' Isten, hányadszor, egy ebéd idejére ismét megálltunk Melkben. Engem mindig lenyűgöz ennek, az apátság hatalmas épülettömbje alatt megbúvó csodálatos kisvárosnak a hangulata. Betérünk egy templomba, az oltár előtt koporsóban temetetlen halott. Most nem egyedül voltam vele, nem volt oly nyomasztó, mint annak idején Langenloisban.

Egy sárga furgon, tetején hatalmas fényjelző piros felkiáltójelet mutogat. A kocsira írva (olvasom először): *Schreckendiens*. Hm... Itt még az ijesztgetésnek is külön szolgálata van? Később jövök rá, hogy: *Streckendienst*. Útellenőrzés, szó szerint útszakasz-szolgálat.

Bogenberg. Úgy vagyok a templomokkal is, mint a könyvekkel. Ha, évek múltán, újfent betérek, legfeljebb a hangulatára emlékszem, részletekre nem. Bogenbergben viszont néhány részletre (pl. a hatalmas pünkösdi viasz rudak) emlékeztem, de az egész hangulatára nem. Visszafele, a hegyről jövet, ismét betértem a San Salvator-kápolnába. Rácsodálkoztam a falra erősített suszter-kaptafára, s mivel szemüvegem nem volt nálam, nem tudva elolvasni a magyarázó feliratot, lefényképeztem, s csak már itt, Leoprechtingben tudatosítom, hogy valamit kellett volna kívánni, a kaptafát megpörgetni, s ha orrával az ajtóra mutatva áll meg, kívánságom teljesül. *Volkstümliches Gebetsorakel*... Hm. Rádásul nem először látom...

Leoprechting. Becsöngetek a szomszédba, kijön Gröger úr, szemmel láthatóan nem emlékszik rám, én meg mondom, kellene a kulcs a szomszédból. Szó nélkül odaadja. Ez

a bizalom, ami nálunk hiányzik. Kapjuk mindig tárva nyitva, nyilvánvalóan nincs mitől félniük, vagy nem tudják, mitől félhetnének. Walterék háza, mintha haza jönne az ember, s mintha az idő is megállt volna. Időről-időre immár két évtizede járunk ide: számomra az állandóságot jelenti, miközben tudatosítom, alighanem utoljára vagyunk itt...

2019. 6. 6. (Regensburg–Leoprechting)

Céltalan csatangolás... Ha valaki útbaigazítást kérne, hát bizony nem tudnék segítségére lenni, miközben több mint két évtizede nagyon-nagyon sokszor végigbumliztam a várost. Meg is találok mindent, de általában nem célirányosan megyek, csak úgy élvezem a hangulatát. Betérek egy-egy templomba, mindig újralfedezem (Alzheimer: minden nap új barát), leülök egy sörre, bekukkantok egy könyvesboltba (Goethe: *Italienische Reise*), nekitámasztom a hátam a dóm naptól átforrósodott falának... Aztán még egy csavart is találok, közvetlen a katedrális közelébe, berozsdásodva a macskakövek közé.

Philosophie in 30 Sekunden, Kunst in 30 Sekunden és (horribile dictu!) *Leonardo da Vinci in 30 Sekunden*... Folytathatnám. Másfél, kéttucatnyi zsilteppengényi „kötet” ebben a stílusban. Egy másik könyvesboltban ez meg az „auf 100 Seiten”... Szóval minél tömörebben, minél rövidebben, minél szájbarágósabban. Így viselkedik a könyvkiadás, ha versenyre akar kelni a világhálóval.

A Heuport teraszán, egy Barock Dunkel társaságában, szemben a dóm homlokzata, teljes pompájában, késő délutáni, kora esti sűrű fényben. Viszonylag erős szél, ami némi csorbát ejt a tökéletes boldogságon. Érdekes (érdemes?) lenne, filmszerűen összevágni életemnek itt töltött pillanatait, perceit, talán ugyanebben a székben, mindenesetre a látvány, a dóm, elvileg ugyanaz, s mégis mindig más. Egymás után pörögnének le az egymástól évekkal elválasztott képsorok. Ez lenne a külső szemléletmód. Ahogy a kamera látna engem, illetve azt, amit én látok. A másik a belső látás, amit meghatároz lelkiállapot, fáradtság vagy éppen nem fáradtság, a forróság vagy történetesen az erős szél elviselése, s akkor, abban az adott pillanatban milyennek látom a dómot, a körülöttem ülő vendégeket. Ezt nem lehet objektíven bemutatni, ahogy visszaidézni sem lehet, legfeljebb víz felszínén úszó hervadt rózsaszirmok formájában.

2019. 6. 7. (Regensburg–Leoprechting)

Felfegyverkezés (mert a könyv is fegyver) Pustetban: tegnap rendeltem őket, mára meg is érkeztek. Három darab Barthes (*Fragmente einer Sprache der Liebe; Über mich selbst; Die Lust am Text*).

A nagyérdemű ül a Heuport teraszán, előkelő unalommal rizlinget vagy cappucinót kortyolgatva, Barock Dunkelt nyelve, pipából dundi füstangyalkákat eregetve a dóm pompás homlokzati díszlete előtt zajló (és soha véget nem érő) előadást nézi. Kontrasztok fölvonulása: gusztusos combú tinilányok és koldusok. Szó szerint (személy szerint) ugyanazok a napbarnított (vagy éppen tejbegríz-fehér) sietős vagy éppen andalgó nagylánycombok, s ugyanaz a bottal villámgyorsan le-föl sántikáló, jobb kezében sapkát előrenyújtó szerencsétlen, alighanem orosz (vagy román), középkorú férfi, aki pihenésképpen elszív egy-egy cigarettát, majd folytatja az értelmetlen búvikálást. Még soha nem láttam

ugyanis, hogy bárkitől is kapott volna valamit. Pedig itt volt három éve is, és Bécsben is láttam, Berlinben is. Igen, Budapesten is.

Holnap valami *Sudetendeutscher Tag*. A városban fura, anakronisztikus, nyilván szudétanémet leszármazottak bizonytalanul imbolygó alakjai. Szemmel láthatóan kimerülten, idegenül vonszolják magukat *kitalált* viseleteikben.

Utazástól, gyaloglástól, melegtől, információbőségtől megcsömörlött turisták. Az idegenvezető csak mondja és mondja a lényegtelen *tudni valókat*, s ő legalább annyira unja az egészszet, mint a hallgatósága. Neki viszont hivatalból *úgy kell tennie*, mintha az egész valóban baromi érdekes lenne. És mindig akad három-négy tátott szájú, fontoskodó érdeklődő a másfél tucatnyi fáradt, unott, árnyékot, leülési lehetőséget, egy korty vizet kereső mellett, aki nem átalija még kérdésekkel is húzni a közös szenvedés idejét.

Középkori templomok portáléján gyakori ábrázolás, egy bekötött szemű nőalak, aki a zsidókat szimbolizálja, hiszen nekik nem adatott meg a Messiás eljövételének a meglátása, illetve a koronás nőalak, a győzelmes királynő figurája, amely a keresztény egyházat jelképezi. Viszont akár fordítva is lehetne: lám, a keresztények nem látják, hogy Jézus nem a Messiás stb. A szimbólum csak idő kérdése tehát: ki foglalta le és mikor. Később megfordítani már nemigen lehet. Aktualizálni is lehetne: a bekötött szemű nőalak a xenofóbok, kirekesztők jelképe, akik nem látják az emberiség egységét stb. Viszont, fordítva is elképzelhető: a vakok, akik nem látják az Európára leselkedő veszélyt stb.

2019. 6. 8. (Regensburg–Leoprechting)

Aki egy álmot képes leírni, az már tud valamit. A most éjszakai is: a képek, események egy része bennem van, látom, érzem őket, még azt se lehetne állítani, hogy ne emlékeznek rájuk. No, de összefüggő, értelmes mondatokba rendezni őket!? Hogy eleje, veleje és vége is legyen?! Talán kulcsszavakat, kulcsmondatokat kellene egymás mellé rakni, hiszen maga az álom is olyan, logikátlanul egymásba simuló mozaikkockák halmaza. Barthes megoldása a jó, aki nem akar erőszakolt rendszereket alkotni, hanem afféle, alfabetikus sorban közreadott szócikkeket ír. Ily módon ugyanannak a szövegkomplexumnak más az összhatása franciául és németül (megnézni, hogy a magyar fordításban ez hogyan van). A *Fragmente einer Sprache der Liebe*-ről beszélek, amibe este beleolvastam, azzal, hogy aztán majd rendszeren újrakezdem, de csak sodort magával, úgyhogy egyelőre nem fogom újrakezdeni. Olvasni kell. Miközben nem értem száz százalékosan (nem is a nyelv miatt, hanem inkább filozófiai alulképzettségem okán), mégis magával ragad, olvasni kell, asszociációkat indít el bennem stb.

Kontrasztok: a dóm előtt színes viseletbe (kitalált viselet? kitalált dóm? amúgy meg milyen kérdések ezek?) öltözött nők vonulása, oldalt szoknyás papok fekete csoportja, le-föl szaladgáló, forrónadrágos lányok hadai. Később a dómban egy viseletbe öltözött nő mobiljával fényképezi a Mária-kegyszobrot. Kívülről a dóm vakító fehérsége, belül a nyomasztó, inkább sötét félhomály. Eredetileg, állítólag, terveztek az épületre egy kupolát is, aminek ablakain át természetes fény világította volna be a belső teret. Mivel ez nem készült el, örökös sötétség, félhomály uralja a templomot.

Heuport. Barthes: *Fragmente...* Jó az, ha az ember azzal szembesül, hogy minden, amit csinál teljesen normális, emberi. Tehát, hogy nem *egyedl*? Ha Barthes munkáival korábban ismerkedem meg, lehet, hogy az életem is másként alakult volna. Ami nem feltétlenül lett volna jó irány. De mindenképpen más.

Az oroszok (vagy románok) nézett sántikáló koldus ma megszólalt magyarul. Egy másik fiatalemberről, aki németül kéregetett, szintén kiderült, hogy cigány magyar, vagy magyar roma... Ahogy tetszik. Állítólag valami erdélyi véreink (ő Bajáról van) átverték, munka nem lett, németül nem tud, s most vonatjegyre gyűjt haza. Soha többet nem megy külföldre dolgozni. Majd otthon elmeséli, milyen szörnyű ez a német kapitalizmus.

Szent Kasszián esete (freskói az apátsági plébániatemplomban). A keresztényüldözések idején a dél-tiroli Imolára menekült, ahol a gyerekeket titokban a keresztény hitre nevelte. Amikor a helyi prefektus erről tudomást szerzett, felheccelte a „pogány” kisgyerekeket, hogy öljék meg tanítójukat. Azok zsinórral összefűzött könyvekkel, illetve a fém írópálcikáikkal agyonverték, illetve –szurkálták őt (az egyik mennyezeti freskón ennek természetű bemutatása). A tanítók védőszentje lett Kasszián. A pedagógusi életpálya metaforája (szimbóluma) is lehetne a tanítványai által megölt pedagógus, hiszen, ha jól meggondoljuk, a jó tanító életét adja a gyerekekért, a gyerekeknek. Másrészt meg a gyerekek felheccelhetősége: a náci, kommunista vagy iszlamista gyerekkatonák...

A bajor történeti múzeum (*Haus der bayrischen Geschichte*) a nyitottság jelképe. Pontosan szembe megy a világ mai tendenciáival. Architektonikai monolit jellege ellenére vizuálisan (és praktikusán is) nyitott a világ felé, nincs elkerítve, még jelképesen sem, a hozzá tartozó kertvendéglő asztalsorai az utcán gyalogosok, kerékpárok és autók által kerülgetve. Az előcsarnok hatalmas oroszlánfigurája is (jó értelemben véve) ambivalens: egyrészt a címerállat (*a szent*), másrészt a bal mellső mancsában tartott, habzó tartalmú söröskorsó (*sztereotípiá*). Így is föl lehet fogni az identitás bemutatását: a hivatalos, a „szent” jelkép (az oroszlán) vegyítve egy nem hivatalos, inkább sztereotípiának minősíthető szimbólummal. Rokonszenves.

Vajon az nem lenne járható út, ha az egész Földet a világörökség részének tekintenénk?

Barthest megint úgy olvasom, hogy aláhúzogatni is elfelejtek benne. Csak falom, hol értem, hol kevésbé (inkább értem; azt hiszem), de sodor, visz magával a szöveg. Az enyémmek is érzem. Nyilván e miatt lett bestseller, mindenki megtalálja magát (is) benne...

Nehezen megy itt a net, de ma elkaptam (elkaptam? bár ne kaptam volna!) egy cikket az *aktuality.sk*-n, arról, hogy mi az a 22 tünet, ami alapján nyilvánvaló, hogy az ember megöregedett. Először is, 57 éves kortól számít (állítólag) az ember öregnek. Hm. Ki mondja ezt meg? Aztán, aki sokat beszél a betegségeiről, egyre többet felejt, hullik a haja, köz-

ben a fülén nő a szőre, nem ismeri a modern top 10 slágereket, nem tudja követni a modern technika „vívmányait”, s (ezen háborodtam föl a legjobban), úgy öltözködik, hogy kényelmes legyen neki, s nem a legújabb divattrendek szerint. Akkor én öregnek születtem. No, de! Sok igazság van ebben a 22 pontban, csak az értelmét nem tudom fölfogni. Miért jó, ha az embert ilyesmivel szembesül? Tudatosítsa, hogy öreg, s húzza le magát a végén? Vagy próbáljon úgy viselkedni, hogy ezek a pontok ne legyenek rá érvényesek. Legyen tehát egy fiatal játszó öreg majom? Mindenki annyi, amennyinek érzi magát, testileg, de főleg lelkileg. Persze hitelesebb lenne, ha mindezt most húszévesként írhatnám, de hát túl vagyok az ötvenhétén... Ami a modern (digitális vagy mittudoménmilyen) technikát illeti: egyik kolléga mondja, hogy harmadéves hallgatói panaszkodnak neki, nem értik elsős kollégáikat. Azok már egész más nyelven beszélnek, más technikán nőttek föl. Két évnyi korkülönbség! Ezek szerint a harmadéves egyetemisták, legalábbis egy kritérium alapján, már öregnek minősíthetőek.

2019. 6. 9. (Regensburg–Leoprechting)

Hogy miért írom én mindezt? De ezt már sokszor kérdeztem, s a válaszom annál, hogy „csak”, sose volt szofisztikáltabb. Úgyhogy maradjunk ennyiben.

Lényegében az egész óvárosban antikvitás bolhapiac: barokk templomi szobrok. Vajon honnan lopták őket? Ha nem az árus, akkor ki? S akkor már rendben van? Viszont elképzelhető olyan helyzet is, hogy egyébként valami padláson vagy raktárban korhadtak volna szét... Nehéz kérdés.

Alighanem utoljára (végképp utoljára) a Heuport teraszán. Itt veszem észre, hogy a *Dichtung und Wahrheit*nak csak a harmadik kötetét vettem meg egy bolhapiaci árustól. Viszont amint beleolvasok, már az első oldalon egy csemege: Goethe által kitalált és leírt orákulum. Eszembe jut róla a bogenbergi „népies” jóslási eszköz, s a kérdés (ami számomra már nem is kérdés, csak jól artikulálva elő kellene tudnom adni a válaszkísérletemet), szóval a „népi” és a „magas” kultúra összefonódásai. Léteztek-e, léteznek-e ezek külön? Hiszen az istenadta nép a magasabb rétegek, osztályok kultúráját (viseletben, építkezésben, mindenben, amennyire megengedhette magának, sőt azon túl is) utánózni próbálta. Ugyanaz, mint manapság, ha egy divatguru, mondjuk, Párizsban kitalálja, hogy a rongyos farmer lesz a menő, elkezdik az eleve lerongyosított farmereket méregdrágán árusítani, s aki nem tudja ezt megengedni magának (a „nép”), vásárol normális farmert, mert jól szétszaggatja, s már „in” is van. Persze ellenkező irányban is működött ez a majmolás, s lehet, hogy olyasmit másoltak „fent”, ami korábban (egy-két évszázaddal korábban) épp tőlük került a másik réget kultúrájába, „lentre”.

Vacsora a Ratskellerben. Egy sarokasztalnál ülünk, a mellettünk lévő kettes asztalhoz egy fiatal pár telepszik. Két fiú. Velem párhuzamosan egy borostásképű barna, srégen velem szemben pedig egy szőke, szakállas (mindketten a húszhoz lehetnek közelebb). Az előbbi német, de angolul diskurálnak, tehát az utóbbi lehet, hogy angol (amerikai?) vagy ki tudja, milyen szerzet. Szóval nem német, de ebben az esetben ez nem is érdekes. Meghitten beszélgetnek, nevetgélnek, ételükből falatkákat adnak a másíknak, mint afféle rendes szerelmesek. Egyszer megszólal a velem párhuzamosan ülő telefonja; megnézi,

ki hív, majd némi habozás (latolgatás?) után beleszól. Őt nem látom, kissé oldalt kellene fordulnom (viszont hallom, hogy németül beszél), ellenben a párját nagyon is jól. Szemmel látható idegesség fut át rajta, felveszi a söröspoharát, majd anélkül, hogy inna belőle, visszateszi, rágja a körmét, söprögeti az asztalon a kenyérmorzsákat, s mindezt alig egy perc alatt. Amikor a társa befejezte a beszélgetést, mond neki valamit, ő kényszeredetten, elvörösödve nevet egy rövidet, de idegessége a továbbiakban sem enyhül. Tipikus szerelmi helyzet: a másik valakivel (de kivel? ha tudom, az a baj, ha nem, akkor meg az) telefonál (miről?), azt az időt nem reám szánja, sőt, talán még egy-két kedves szava is van ahhoz a harmadikhoz. Ezek a „kedves szavak” a kívülálló számára alighanem teljesen semleges jelentőségűek, de neki, a szerelmesnek, tőr a szívben. Hiszen nem neki mondta az, akit ő annyira szeret, hanem egy harmadiknak.

Tolerancia kérdése: ami tetszik, annak elfogadása nem az. Ha valami teljesen az értékrendünkkel szembe megy, s mégis elviseljük (nem, ez nem jó kifejezés, nem „elviselésről” van szó, az eleve a magasból le...), mégis tudomásul vesszük, elismerjük, hogy helye van a világon, ha hatalmunkban is állna, nem tennénk ellene semmit, sőt (minden virág virágozzék) még támogatnánk is a magunk eszközeivel, nos, az a tolerancia. Nem kell úgy élnünk, de hagyni a másikat, ha ő úgy akar. Igen, az élni és élni hagyni elve.

Egy fehér, egybeszabott, bokáig érő ruhás (inges?) néger férfit látok. Én úgy gondolom, hogy nem hordanám ezt itt a helyében, de ha ő ebben érzi magát otthonosan, miért ne tehetné? Senki szabadságjogait nem sérti ezzel. S ha európai öltözékre is váltaná, bőre színét úgysem tudná lecserélni... Szép fekete nőket látok tarka afrikai öltözékükben. Miért cserélnék le?

2019. 6. 10. (Regensburg–Leoprechting)

Noha reggel nem úgy nézett ki, délelőtt mégis megemberelte magát az idő, s elmentünk Weltenburgba. Nem a szokásos gyalogtúrán, hanem autóval, de így is elég szép (és fárasztó) volt. Rengeteg ember (pümkösdhétfő!).

Megnéztem Szent Benedek napfogyatkozásos képét. Alighanem ezt is utoljára...